

Πάντοτε, κατά την ανάγνωση βιβλίων του Κάφκα, κυριεύει τον αναγνώστη και την αναγνώστρια μία ακαθόριστη δυνατή αίσθηση που μοιάζει πολιτική, χωρίς αυτό να είναι πρόδηλο. Το βιβλίο του Κώστα Δεσποινιάδη (υπεύθυνου των εκδόσεων *Πανοπτικόν* και του ομώνυμου περιοδικού) για τον Κάφκα, αντί να σιωπήσει απέναντι σ' αυτή την αίσθηση, όπως πολλοί κριτικοί, έρχεται τουναντίον να τη φωτίσει και να την αναδείξει με δυναμισμό ως κεντρική και αναπόφευκτη σε οποιαδήποτε ανάγνωση του έργου του Κάφκα.

Πέρα από τις κατεστημένες φιλολογικές προσεγγίσεις του έργου τού μεγάλου Εβραίου συγγραφέα της *Δίκης* και άλλων αριστουργημάτων, και τις σχολαστικές ψυχαναλυτικές και θεολογικές ερμηνείες του, ο Δεσποινιάδης αναδεικνύει την πολιτική, και μάλιστα την αναρχική, διάσταση του έργου του, όχι ως μοναδική αλλά ως κεντρική, ενάντια στην, εσκεμμένη ή μη, αποσιώπησή της. Το σύντομο αλλά μεστό βιβλίο του Δεσποινιάδη βρίθεται πραγματολογικών στοιχείων αλλά και διεισδυτικών θεωρητικών επισημάνσεων, πάντοτε στο πλαίσιο της πολεμικής, υπό το πρίσμα μίας θέσης, και όχι μίας ξεδοντιασμένης και δήθεν ουδέτερης στάσης. Αυτήν την πολεμική τη νιώθει ο Δεσποινιάδης ως «χρέος», γιατί δεν ήθελε να «υβρίζεται αυτός που πιο αποφασιστικά από οποιονδήποτε άλλο στον 20ο αιώνα έχωσε το μαχαίρι στην καρδιά του κτήνους» (σ. 11). Κι αυτό το κτήνος δεν ήταν παρά η εξουσία που καταδυναστεύει και καταδυναστεύει τον σύγχρονο άνθρωπο. Στο πρώτο κεφάλαιο, ο Κάφκα παρουσιάζεται ως ανατόμος και καυστικός επικριτής των εξουσιαστικών κοινωνικών σχέσεων σε όλα τα επίπεδα: από τη βάση μέχρι την κορυφή της κοινωνίας, από τους λίγους που επωφελούνται κυρίως από τα προνόμια της άσκησης της ως τους πολλούς που την αναπαράγουν, είτε τυφλά είτε συνειδητά· και από τη «δημόσια» μέχρι την ιδιωτική πτυχή της ζωής του ανθρώπου. Η κριτική του καπιταλισμού από τον Κάφκα (με την οποία συμφωνεί καθώς φαίνεται και ο Δεσποινιάδης), όπως αναδύεται τόσο από αυτό το κεφάλαιο, όσο και γενικότερα από το σύνολο του βιβλίου, ενσωματώνει αλλά και ξεπερνά τις στενές οικονομικές κατηγορίες και θίγει ευρύτερα το ζήτημα της ιεραρχίας σε όλα τα επίπεδα (βλ. χαρακτηριστικά σ. 27 και σ. 48).

Στο δεύτερο κεφάλαιο, με αφορμή τη *Σωφρονιστική αποικία*, ο Δεσποινιάδης συζητά τον τρόπο με τον οποίο θίγει το ζήτημα των βασανιστηρίων ο Κάφκα, καθώς και τη συσχέτισή του με τον Νόμο, την τιμωρία και το ανθρώπινο σώμα. Στο τρίτο κεφάλαιο, αναδεικνύεται ο ρομαντικός αντικαπιταλισμός του Κάφκα ο οποίος θεωρείται με αξιοπρόσεκτα επιχειρήματα ως μέρος της ελευθεριακής και επαναστατικής πτέρυγας του ρομαντισμού, η οποία στράφηκε και στρέφεται τόσο ενάντια στον καπιταλισμό όσο και ενάντια στο Κράτος. Το τέταρτο κεφάλαιο αναιρεί τις ερμηνείες του *Κτίσματος* οι οποίες θέλουν να παρουσιάσουν τον Κάφκα ως κομφορμιστή, ενώ, τέλος, το έκτο κεφάλαιο διεισδύει στις «φιλολογικές» κριτικές που αρνούνται την αναρχική/πολιτική προσέγγιση του έργου του Κάφκα και τις αναιρεί.

Άφησα για το τέλος το πολύ ενδιαφέρον πέμπτο κεφάλαιο, στο οποίο καταδεικνύεται η σχέση του Κάφκα με τον αναρχισμό και ειδικότερα με τους αναρχικούς κύκλους της Πράγας, αλλά και παρατίθεται μία σειρά αποσπασμάτων του Κάφκα που θεμελιώνει τη συγγένεια τής προβληματικής του με κεντρικές αναρχικές θέσεις, όπως αυτές εναντίον του εθνικισμού, της γραφειοκρατίας κ.ά. Κεντρική και βαθιά πολιτική θεωρώ την υπεράσπιση του ατόμου, σε όλη την ιδιαιτερότητα ή ανεπάρκειά του, τόσο από τον Κάφκα όσο και από τον Δεσποινιάδη, απέναντι σε μία ισοπεδωτική εξουσία που μπορεί να το αναγνωρίσει μόνο ως εργαλείο για την αναπαραγωγή της και να το τυποποιήσει. Ο ήρωας των έργων του Κάφκα διασώζεται από την τυποποίηση καταγγέλοντας την κτηνωδία του συστήματος και συνεχίζοντας με επιμονή την πάλη του (βλ. σ. 50 για την αξιοπρέπεια του ανθρώπου απέναντι στην εξουσία), παρόλο που η τελευταία μπορεί να κυμαίνεται

μεταξύ τραγωδίας και φάρσας.

Παρά τις πιθανές επιμέρους διαφωνίες με κάποιες θέσεις του συγγραφέα (ταύτιση μολσεβικισμού και ναζισμού ως ολοκληρωτικών, ταύτιση της εξουσίας εν γένει με την ιεραρχικά θεσμοποιημένη εξουσία), το βιβλίο αυτό οφείλει να διαβαστεί ως προσπάθεια ανάδειξης της σημασίας τής τέχνης και της διασύνδεσής της με την πολιτική (την πολιτική με τη βαθύτερη έννοια, όπως υπενθυμίζει ο Δεσποινιάδης, πέρα από τα κόμματα και την αντιπροσώπευση). Η τέχνη, με τη δική της πραγματικότητα, κλονίζει το επαναστατικό πνεύμα από τις πιθανές ψευδεπίγραφες βεβαιότητές του και τη νεκρική ακαμψία που κινδυνεύει συχνά να το καταβάλλει.

Κλείνω την παρουσίαση αυτού του βιβλίου που αξίζει να διαβαστεί από τον κριτικό αναγνώστη παράλληλα με τα έργα του Κάφκα, μ' ένα απόσπασμα του Μαρκούζε, όταν παρατηρούσε ότι η πρόζα του μυθιστορήματος μπορεί να διαλύσει τον κατεστημένο κόσμο: «Ο Κάφκα αποτελεί ίσως την πιο εξέχουσα περίπτωση (...). Αυτό το έργο είναι από την ίδια του τη δομή εξέγερση— με τον κόσμο που καταγγέλει δεν υπάρχει συμφιλίωση».

Θοδωής Βελισσάρης, Εφημερίδα Βαβυλωνία, α.φ. 46, Ιούλιος-Αύγουστος 2008